

Dokuz Eylül Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü

2013-2014 Öğretim Yılı Güz Dönemi
Felsefe Kavramları Dersi
- Ontoloji Kavramı Üzerine -
(I)

Doğan Göçmen

Ontoloji kavramının tarihini araştırmak, bir yerde bütün felsefe tarihini tüm işleriyle ve çıkışlarıyla, krizleriyle ve derlenip ileri sıçrayışlarıyla, teoloji karşısında varlığını savunması ve meşru kılma çabasıyla, bütün iç çelişkileri, iç çatışmaları ve bütünlüğüyle, teolojinin tahakkümünden kurtulup özgürleşme ve kendisini yeniden kurma çabasıyla araştırmak gibidir. Zira felsefenin başlangıcında, hiçbir şekilde küçümsenemez büyük bir ontolojik dönüş vardır. Felsefe, insanlığın düşünce tarihinde büyük bir epistemolojik devrim olan mitostan logosa, mitolojiden bilime, dünyaya, doğaya ve insana dair teolojik bakıştan bilimsel-felsefi bakışa geçiş ile başlar. Kısacası; insanlığın düşünce tarihinde ontolojik dönüş için olan epistemolojik devrim aynı zamanda felsefenin, yani evrene ve dünyaya, doğaya ve insana felsefi bakışın da başlangıcıdır. Neden? Burada “ontolojik dönüş” olarak adlandırdığımız şey nedir? Söz konusu olan “epistemolojik devrim” nedir? Ontoloji nedir?

Ontoloji Kavramının Etimolojik Kökeni ve Anlamı

Ontoloji kavramı (*alm.* Ontologie, *fr.* ontologie, *ing.* ontology, *lat.* ontologia), eski Yunanca *on* (ὄν) ve *logos* (λόγος) kavramlarından türetilmiştir. Burada *on* (gen. ὄντος, *ontos*) kavramı, *varolan* ve *logos* kavramı, *kuram* (*bilim, öğretisi, teori*) anlamına gelmektedir. İki kavram beraber Türkçede *Varlık Felsefesi* olarak adlandırdığımız felsefi disiplinin adına kaynaklık eder. Bu felsefi bilim dalı, eski Türkçede *mebhas-ı vücud* olarak tanımlanırdı. Ontoloji'nin *Varlık Felsefesi* olarak betimlenmesi, ilk defa Alman felsefecisi Rudolph Gockel tarafından Latince *philosophia de ente* (*varlığın felsefesi*) olarak yapılmıştır. O halde, temel kuramsal felsefi bir disiplin olan *Ontoloji*'den ‘varlık felsefesi’ni anlıyoruz.

Ontoloji Kavramının Ortaya Çıkışı

Çok değil, birkaç yıl öncesine kadar “ontoloji” kavramının ilk defa Rudolph Gockel ya da Latinceleştirilmiş adıyla Rudolph Gocklenius (1547 – 1628) tarafından 1613 yılında *Lexicon philosophicum* (*Felsefe Sözlüğü*) adlı eserinde kullandığından hareket ederdik.¹ Fakat bugün artık kavramın Gocklenius’un *Felsefe Sözlüğü*’nün yayınlanmasından yedi yıl önce yayınlanan başka bir

---

¹ Örneğin Felix Meiner Verlag’tan 1998 yılında çıkan *Wörterbuch der philosophischen Begriffe* (*Felsefi Kavramlar Sözlüğü*), felsefe ve düşünce tarihinde ontoloji kavramının hala ilk defa Rudolph Gocklenius tarafından kullanıldığından hareket eder.

eserde, Jacob Lorhard tarafından 1606 kullanıldığını biliyoruz.² Bugün mevcut olan bilgilerimizin ışığında kavramın ilk defa Latinceleştirilmiş adıyla Jacobus Lorhardus'un (1561 – 1609), *Ogdoas Scholastica (Skolastik Tanrı)* olarak kısaltılan eserinin başlığında kullanıldığını biliyoruz.³ Bu eserin 1613 yılında *Theatrum philosophicum (Felsefi Tiyatro/Felsefe Sabnesi)* yeni başlığı altında Lorhardus'un ölümünden dört yıl sonra yapılan ikinci baskısında kavram artık kapakta değil, ama kitabın içinde kullanılmaya devam eder. Buna karşın Göckel, *Felsefe Sözlüğü*'nde kavrama kısaca işaret edip geçse de kavramın hangi anlamda alınması gerektiğine ilişkin bir 'sanki tanım' sunar –ki bu, kavramın bugün Türkçeleştirilmiş kullanımına denk düşer. Göckel, ontolojiyi (*ontologia*), “philosophia de ente” (*varlık felsefesi*) olarak tanımlıyor.⁴ Ontoloji kavramı, bugün hala yaşayan bir dilde muhtemelen ilk defa 1663 yılında İngilizcede kullanılmıştır.⁵ Almancada ilk defa Johan Georg Walch'ın (1693 – 1775) 1726 yılında yayımlanan *Philosophisches Lexicon*'da (*Felsefe Sözlüğü*'nde) kullanılmıştır.

Felsefenin Kuramsal-Felsefi Bir Dalı Olan Ontoloji'nin Konusu

Ontoloji ya da *Varlık Felsefesi*, bugün felsefe ve bilimler sistemi içinde zamanında Aristoteles'in felsefenin bir dalı olan “ilk felsefe” olarak Metafizik'e atfetmiş olduğu işlevi görmektedir. Buna göre Metafizik, Ahmet Arslan'ın çevirisiyle:

“Varlık olmak bakımından varlığı ve ona özü gereği ait olan ana nitelikleri inceleyen (felsefi –DG) bir bilim” dalıdır. “Bu bilim özel bilimler diye adlandırılan bilimlerin hiçbirinin aynı değildir. Çünkü bu diğer bilimlerden hiçbiri genel olarak varlığı varlık olmak bakımından ele almaz; tersine onlar örneğin matematik bilimlerin yaptıkları gibi, varlığın belli bir parçasını ayırarak sadece bu parçanın ana niteliklerini inceler.”⁶

2

Buna karşın Metafizik, “varlığı varlık olarak” (“being *qua* being”)⁷ ya da ‘kendinde varlığı’ araştırır. Aristoteles'in burada Metafizik'e atfettiği bu işlev, felsefe ve bilimler sistemi içinde bugün artık Ontoloji'ye atfedilmektedir. Zira Aristoteles'in Metafizik çerçevesinde gergin bir şekilde birleştirdiği Ontoloji ve Teoloji, Ortaçağ'da genel olarak Felsefe ve Teoloji arasında yaşanan yığınla gerginlik ve çatışmadan sonra en geç 18. yüzyılda Christian Wolff'tan sonra artık tamamıyla ayrılmıştır. Bu nedenle en geç 18. yüzyıldan itibaren “varlığı varlık olarak” araştırma görevini artık Ontoloji üstlenmiştir. Varlığı varlık olarak araştırmak, ne demektir? Bu soruyu burada kısaca şöyle yanıtlayabiliriz. Varlığın varlık olarak soruşturulması, varlığın Aristoteles'in deyimıyla “ilk ilkeleri”nin ve “en yüce nedenler”inin araştırılması anlamına gelmektedir.

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Ontology>.

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Jacob_Lorhard.

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Jacob_Lorhard.

⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Ontology>.

⁶ Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2010, s. 187 – 189.

⁷ Aristoteles, *Metaphysics*, çev. W. D. Ross, *The Complete Works of Aristotle*, Princeton University Press, Princeton ve New Jersey, vol. 2 içinde, s. 1585 (vurgu orijinal metinde).